

БАЛКАНОСЛОВ'ЯНСЬКИЙ ТЕКСТ ПОХОВАЛЬНОГО ОПЛАКУВАННЯ: ПРАГМАТИКА, СЕМАНТИКА, ЕТНОПОЕТИКА

од Оксана Микитенко

Национальна Академія Наук України, Інститут мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського,
Український комітет славистів,
Київ 2010

Оксана Микитенко од Інститут за уметност, фолклористика и етнологија на Националната украинска академија на науките ѝ е позната на македонската фолклористика. Таа е чест гостин во Р Македонија, учесник на меѓународни научни собири и автор на монографскиот труд *Балканословенскиот текст на погребното оплакување: прагматика, семантика, етнопоетика*, објавен во 2010 година. Овој значаен монографски труд има компаративен карактер и ја разгледува тематика на погребното оплакување во балканскословенски контекст: бугарски, македонски, српски и црногорски, правејќи и извесни паралели со украинските погребни оплакувања. Погребниот обред и жанрот на погребните оплакувања го привлекувале вниманието на повеќе автори, со посебен акцент на смртта. Во таа смисла, во *Уводот*, авторката наведува трудови на повеќе автори од словенските земји. Македонската фолклористика и етнологија во тој поглед имаат постигнато видни резултати. Тука да ги споменеме само трудовите на: Љупчо С. Ристески (*Посмртниот обреден комплекс во традицијата и културата*, 1999), Зоранчо Миланов (*Посмртните обичаи во Брегалничката област*, 2001), Танас Вражиновски (*Рајот и неколот во македонската народна традиција*, 2008) и др.

Проблематиката на смртта во народната култура е еден од важните мотиви застапени во народната култура на секој народ. Во традиционалниот модел на општествениот живот обичаите и времето на смртта биле исполнети со одредени религиозни и народни однесувања. Трудот на Оксана Микитенко претставува обид да се откријат оние елементи кои во согласност со народната традиција го создавале и го граделе народниот светоглед на повеќе суштински елементи на народниот живот, како што е смртта и погребниот обред и погребното оплакување, поврзани со неа.

Авторите што ја проучувале смртта се согласуваат со ставот дека секоја култура има свој начин на реагирање кон смртта. Не постои култура која би ја третираа смртта, на кој било член на заедницата,

едноставно како обична реалност, која би била лишена од какви било културолошки форми и, се разбира, како таа ги регулира фактите. Смртта никогаш не е третирана само во биолошките категории; секогаш таа има и своја културолошка димензија. Па така авторката на оваа монографија истакнува дека словенската фолклористика и етнологија во последниве години посебно место му посветиле на комплексното научно осмислување на погребниот ритуал и на погребното оплакување во контекст на развојот на хуманитарните науки, на традиционалната духовна култура, етногенезата и етнокултурната историја на народите, сè до словенските верувања и психологијата на народното творештво. Така поставената проблематика била предмет на трите последни меѓународни конгреси на славистите – XII (Краков, 1998 г.), XIII (Љубљана, 2003 г.), XIV (Охрид, 2008 г.).

Првото поглавје авторката ѝ го посветила на бугарската традиција на погребното оплакување и на нејзиното собирање, публикување и проучување, кое има над едновековна традиција, почнувајќи од крајот на XIX век, па сè до најново време. Таа се задржува на терминологијата на оплакувањето, наведувајќи ги најпознатите термини, какви што се: *оплаква, плаче, нарежда, реди* и некои други термини од локално значење. Во продолжение нејзиното внимание го привлече исполнителите на оплакувањето, потоа етнопоетските константи на погребните оплакувања.

Второто поглавје ѝ е посветено на македонската традиција на погребното оплакување, нагласувајќи дека во многу случаи во објавуваните публикации со македонски народни песни во минатото, па и во наше време посебно во Бугарија биле прикажувани како „бугарски“ или „српски“. Како и во претходното поглавје авторката ја разгледува собирачката дејност, која датира уште од XIX век и која систематски продолжува и во претходното столетие. Истражувањето на погребното оплакување заема важно место во фолклористичките и етнолошките проучувања во Македонија. Најпознатите македонски термини за оплакување се: *тажење, плачење, речење* и др. Особеностите на оплакувањето, нивните композициско-уметнички и структурно-морфолошки карактеристики на константните текстови на македонската традиција на погребното оплакување овозможуваат паралели со јужносрпските и западнобугарските традиции. Споменувајќи ја западнобугарската традиција, секако, авторката ја имала на ум, пред сè, македонската традиција од Пиринска Македонија. За жал, таа не го истакнува тоа.

Третото поглавје се однесува на српската и на црногорската традиција на погребното оплакување. Српската и црногорската традиција на погребното оплакување претставена е во тужбалиците. Српската фолклористика има постигнато значајни резултати во нивното публику-

вање. Во таа смисла, авторката дава хронолошки преглед на најзначајните изданија, кои датираат од XIX век (1841), па сè до изданијата од крајот на XX век. Во продолжение таа се задржува на регионалната специфика на тужбалиците, терминологијата и прагматиката на оплакувањето, типологијата на исполнувањето на тужбалиците, традицијата и импровизацијата во нив, етнopoетските константи на тужбалиците.

Во последното поглавје авторката на оваа значајна монографија се задржува на поетските особености на балканскословенскиот и украинскиот текст на погребното оплакување, осврнувајќи се на колористичкиот код на погребното плачење, следува украинските „сумне весілля“ и неговите балканскословенски паралели. Соодветно место им отстапува и на поетските особености на плачењето за деца и на динамиката на константното изразување на балканскословенското и на украинското погребно оплакување, како еден вид фолклорната импровизација на писмениот текст.

Својот труд Оксана Микитенко го завршува со избор на примери од бугарската, македонската, српската и од црногорската традиција поврзани со погребното оплакување, потоа наведува богата користена литература и резиме на англиски јазик.

Танас ВРАЖИНОВСКИ